

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 6/2010 vp

Hallituksen esitys nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 10 päivänä marraskuuta 2009 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 229/2009 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Anne Hartoneva ja erityisasiantuntija Matti Marttunen, oikeusministeriö
- poliisitarkastaja Ari-Pekka Calin, Poliisihallitus, edustaen sisäasiainministeriötä
- sosiaalineuvos Aune Turpeinen, sosiaali- ja terveysministeriö
- käräjätuomari Hannele Piisi, Helsingin käräjäoikeus
- kihlakunnansyyttäjä Carita Lindfors, Varsinais-Suomen syyttäjänvirasto
- ylitarkastaja Heimo Kangaspunta, Rikosseuraamuslaitos

- johtaja Marko Hernesmaa, Etelä-Suomen rikosseuraamusalue / Espoon yhdyskuntaseuraamustoimisto
- johtaja Tuula Tarvainen, Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue / Jyväskylän yhdyskuntaseuraamustoimisto
- apulaisjohtaja Tiina Leinonen, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue / Tampereen yhdyskuntaseuraamustoimisto
- ylijohtaja Tapio Lappi-Seppälä, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
- apulaispoliisipäällikkö Mauri Moisio, Pirkanmaan poliisilaitos
- sosiaali- ja kriisipäivystyksen päällikkö Olli Salin, Helsingin kaupungin sosiaalivirasto
- asianajaja Antti Riihelä, Suomen Asianajajaliitto.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Helsingin hovioikeus
- tietosuojavaltuutettu
- Oulun poliisilaitos
- Suomen Kuntaliitto
- Lastensuojelun Keskusliitto ry
- professori (emeritus) Pekka Koskinen

HALLITUKSEN ESITYS

Nuoren rikoksentehtäjän henkilötutkintaa sekä ehdollisen vankeuden valvontaa koskevat säännökset ovat vanhentuneet ja puutteelliset. Tilanteen korjaamiseksi esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lait nuoren rikoksesta epäillyn tilan-

teen selvittämisestä sekä ehdollisen vankeuden valvonnasta. Samalla kumottaisiin nuorista rikoksentehtäjistä annettu laki. Lisäksi muutettaisiin rikoslain säännöksiä ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksista.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevassa laissa säädettäisiin seuraamuselvityksen laatimisesta. Kyse olisi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä sekä sen nojalla tehtävästä, syyteharkintaa ja seuraamuksen määräämistä koskevasta arvioinnista. Seuraamuselvityksessä arvioitaisiin sitä, miten seuraamusvalinnalla voitaisiin edistää nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäistä hänen syyllistymistään uusiin rikoksiin.

Nykyisen henkilötutinnan korvaavan seuraamuselvityksen laatisi Rikosseuraamuslaitos. Laissa säädettäisiin eri viranomaisten velvollisuuksista ja toimivaltuuksista nuoren rikoksesta epäillyn asian käsittelyn eri vaiheissa.

Ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavalla lailla säädettäisiin valvontaan määräämisestä, valvonnan tarkoituksesta ja sisällöstä, valvottavan oikeusasemasta sekä valvojan tehtävistä. Valvonnan tarkoituksena olisi tukea valvottavan sosiaalista selviytymistä ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia.

Ehdotetulla rikoslain muutoksella säädettäisiin ehdollisen vankeuden tehosteena käytettävän valvonnan kesto 1 vuoden 3 kuukauden pituiseksi. Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole säädetty valvonnan pituudesta.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2010.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Laki nuorista rikoksentehtävistä (262/1940) on yli 60 vuotta vanha ja osittain myös edelleen alkuperäisessä muodossaan. Sääntely on siten monin paikoin uudistamisen tarpeessa.

Esityksellä nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä ja ehdollisen vankeuden valvontaa koskevaksi lainsäädännöksi uudistetaan sääntelyn vanhentuneimmat ja puutteelliset osat. Nykyinen henkilötutkinta korvataan epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämistä koskevalla menettelyllä. Valvontaa koskevaa sääntelyä vahvistetaan muun muassa valvonnan sisältöä, valvottavan oikeusasemaa ja päihteettömyyden valvontaa koskevilla säännöksillä. Viranomaisten toimivaltuuksia selkeytetään, ja sääntelyä nostetaan alemmanasteisista säännöksistä lain tasolle.

Valiokunta pitää lain uudistamista välttämättömänä. Nuoria rikoksentehtäviä koskevan rikosoikeus- ja seuraamusjärjestelmän kokonaisuudistustyö jatkuu. Kyseinen työ liittyy kiinteästi myös oikeusministeriön helmikuussa 2010 käynnistämään yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistuksen valmisteluun. Valiokunta pitää kuitenkin nuorten oikeusaseman turvaamisen ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta tarpeellisenä, että

esitetty lainsäädännön osittaisuudistus toteutetaan nyt ehdotetulla tavalla.

Rikosseuraamusalan organisaatiouudistus on tullut voimaan vuoden 2010 alusta. Esitetty lainmuutos ajoittuu tässä suhteessa hyvään ajankohtaan. Selvityksen mukaan uudet arviointikeskukset ovat aloittamassa toimintaansa ja yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvä lausuntotyö irrotetaan yhdyskuntaseuraamusten toimeenpanotyöstä ja siirretään arviointikeskuksiin. Tärkeää on, että tässä uudessa tilanteessa varmistetaan prosessin kiinteä yhteys ja hyvä tiedonkulku kaikkien toimijoiden kesken. Valiokunnan näemyksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen uusi organisaatiorakenne tukee esitetyn lainmuutoksen tarkoitusta, yhteistyörakenteiden luomista ja nuoren tilanteen selvittämisen edellyttämän osaamisen kehittymistä.

Yhteistyökäytäntöjen kehittäminen ja uusien toimintamallien omaksuminen vaatii ohjeistusta ja koulutusta. Valiokunta pitää tarpeellisenä, että uuden lainsäädännön toimeenpanosta järjestetään rikosseuraamusviranomaisille ja kuntien sosiaaliviranomaisille yhteistä koulutusta. Esimerkiksi seuraamuselvityksen laatiminen, valvottavan oikeusasema ja henkilötietojen käsittelyyn liittyvät periaatteet ovat seikkoja, joita on syytä painottaa sekä tehtäviä hoitavien virka-

miesten että erityisesti heidän apunaan toimivien henkilöiden koulutuksessa. Tässä vaiheessa on selvää, että ehdotettujen lakien ei ole mahdollista tulla voimaan alunperin kaavailtuna ajankohtana. Tähän liittyen valiokunta tähentää, että lakien voimaantuloon liittyvän ohjeistuksen antamiseen ja henkilöstön kouluttamiseen tulee kuitenkin varata riittävästi aikaa.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

2 §. Määritelmät. Eситetty sääntely merkitsee vakiintuneen käsitteen "nuori rikoksentekijä" poistamista lainsäädännöstä. Kumottavaksi esitetyn nuorista rikoksentekijöistä annetun lain mukaan nuorella rikoksentekijällä on tarkoitettu 15—20-vuotiasta henkilöä.

Laissa nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä tarkoitetaan "nuorella rikoksesta epäillyllä" henkilöä, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen 15—20-vuotiaana. Nuoren rikos -käsitteellä tarkoitetaan tässä laissa rikosta, jonka tekijäksi epäilty tai rikokseen syylliseksi todettu on tekohetkellä ollut 15—20-vuotias. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittäminen kohdistuu siten samaan ikäryhmään kuin nykyinen henkilötutkinta. Valiokunta pitää perusteltuna esityksessä omaksuttua sääntelyratkaisua pitäytyä nykyisissä ikärajoissa. Ikärajojen tarkoituksenmukaisuutta on kuitenkin tarvittaessa mahdollista pohtia esimerkiksi nuorten rikosoikeus- ja seuraamusjärjestelmää koskevan kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Nykyään tuomiolauselmissa rikoksia syyksi luettaessa käytetään vakiintuneesti käsitettä "nuori henkilö", kun viitataan henkilön 15—17-vuotiaana tekemään rikokseen, joita koskee

rangaistuksen mittaamista koskeva lievennys-sääntö (RL 6:8). Käsitteellä "nuori henkilö" ei kuitenkaan ole legaalimääritelmää, eikä lakiehdotuksessa tällaista myöskään ehdoteta. Valiokunta toteaa, että hallituksen esityksen ruotsinkielisessä versiossa on käytetty virheellisesti käsitettä "ung person" ("ung persons brott") tarkoittamaan 15—20-vuotiaita. Selvyyden vuoksi valiokunta täsmentää, että "nuori henkilö" tarkoittaa edelleenkin 15—17-vuotiaita, ja käsite "nuori rikoksesta epäilty" tarkoittaa puolestaan 15—20-vuotiaita.

5 §. Seuraamusselvitys. Seuraamusselvityksen laatimisvastuu on Rikosseuraamuslaitoksella. Esitetyn 5 §:n 2 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen tulee hankkia sosiaaliviranomaiselta ja muilta viranomaisilta sekä yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä tarpeelliset tiedot epäillyn sosiaalisesta tilanteesta seuraamusselvitystä varten.

Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittäminen vaatii tiivistä yhteistyötä ja sujuvaa tiedonkulkua eri viranomaisten ja muiden tahojen kesken. Tämä on tarpeen, jotta nuoren yksilöllinen tilanne voidaan ottaa huomioon muun muassa hänen kuulemisessaan ja tietojen hankinnassa sekä selvityksen käsittelyssä tuomioistuimessa. Erityisen tärkeää on, että seuraamusselvityksen laatimisen yhteydessä on käytettävissä sosiaaliviranomaisen ammattitaito ja tieto nuoren elinolosuhteista ja tukitoimenpiteiden tarpeesta. Asian merkityksen vuoksi valiokunta pitää tarpeellisenä, että 2 momenttiin sisällytetään nimenomainen säännös yhteistyöstä Rikosseuraamuslaitoksen ja sosiaaliviranomaisen välillä. Sujuvaa tiedonkulkua tukee osaltaan myös lakiehdotuksen 9 §:n säännökset sosiaaliviranomaisen ja Rikosseuraamuslaitoksen tiedonsaantioikeudesta.

Nuoren sosiaalista tilannetta koskevien tietojen keräämisessä seuraamusselvitystä varten on, kuten hallituksen esityksen perusteluissakin todetaan, kysymys sellaisista sosiaaliviranomaisen ja rikosseuraamusviranomaisen toimista, joita niiden tulee jo nykyisessä järjestelmässä tehdä. Esitys ei siten merkitse esimerkiksi so-

siaaliviranomaiselle uutta tehtävää. Samasta syystä esityksestä ei myöskään arvioida tältä osin aiheutuvan lisäkustannuksia.

Pykälän yksityiskohtaisten perustelujen mukaan seuraamusselvitystä laatiessaan Rikosseuraamuslaitoksella on pääsääntöisesti käytössään sosiaaliviranomaisen selvitys nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisesta tilanteesta ja elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä ja päihdekuntoutuksesta sekä mielenterveydestä ja mielenterveyspalveluiden käytöstä. Olennaisesti tähän sosiaalisen tilanteen selvittämiseen liittyy myös nuoren ohjaaminen hänen tarvitsemiensa sosiaalipalveluiden käyttäjäksi. Nuorelle suunnitellut ja järjestettävät tukitoimet sekä sosiaali-, terveyden- ja päihdehuollon palvelut ovat myös seuraamusselvityksen laadinnassa tärkeä seikka. Lisäksi perusteluissa täsmennetään, mitä tarkoitetaan selvityksestä ilmenevillä olennaisilla tiedoilla.

Vaikka laissa ei ole tarpeen asettaa seuraamusselvitykselle yksityiskohtaisia sisältövaatimuksia, valiokunta katsoo nuorten yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi, että nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalisen tilanteen selvittämistä ei tule jättää tässä laajuudessa perustelujen varaan. Sen vuoksi valiokunta ehdottaa, että 2 momenttia täsmennetään seuraamusselvityksessä tarvittavia tietoja koskevilta osin.

Valiokunta ehdottaa vielä, että 2 momentin ensimmäisen virkkeen lopusta sanan "rikoksista" yhteydestä poistetaan adjektiivi "uusiin" sen selventämiseksi, että nuorta ei ole vielä seuraamusselvitystä laadittaessa todettu syylliseksi siihen rikokseen, josta häntä epäillään.

Lisäksi valiokunta ehdottaa, että 3 momentin jälkimmäisen virkkeen sanamuotoa selkeytetään.

Pykälän 4 momentin toisen virkkeen mukaan seuraamusselvitystä ei tehdä, jos pääosa tutkittavana olevista rikoksista tai päärikos on tehty rikoksista epäillyn täytettyä 21 vuotta tai jos sen tekeminen on esimerkiksi nuoren terveydentilan vuoksi ilmeisen tarpeetonta. Mainintaa nuoren terveydentilasta ei ole esityksen perusteluissa millään tavalla perusteltu, eikä saadusta selvityksestäkään ilmene, miksi maininta tulisi sisäl-

tyä lakiin. Valiokunta ehdottaa, että maininta poistetaan säännöksestä tarpeettomana. Maininnan poistaminen säännöksestä ei kuitenkaan merkitse sitä, ettei seuraamusselvityksen tekeminen voisi osoittautua nuoren terveydentilan vuoksi ilmeisen tarpeettomaksi. Asia tulee harkita tapauskohtaisesti.

8 §. *Seuraamusselvityksen käsittely tuomioistuimessa.* Pykälän 1 momentissa edellytetään tuomioistuimen tarvittaessa varmistavan, että seuraamusselvitys on käytettävissä tuomioistuinkäsittelyssä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että asian pääkäsittelyn puheenjohtajana toimiva tuomari arvioi seuraamusselvityksen tarpeen syyttäjän haastehakemuksen perusteella. Pääsääntöisesti syyttäjä liittää seuraamusselvityksen haastehakemukseen. Jos seuraamusselvitys ei ole haastehakemusta jätettäessä vielä valmistunut tai jos syyttäjä katsoo, ettei seuraamusselvitys ole tarpeen, syyttäjä ilmoittaa siitä haastehakemuksessaan. Säännöksessä tarkoitettuun varmistamiseen kuuluu myös se, että tuomioistuin tarvittaessa pyytää Rikosseuraamuslaitosta laatimaan selvityksen tai kiirehtii selvityksen valmistumista. Valiokunta katsoo, että ehdotettu menettely on tarkoituksenmukainen ja että se turvaa tuomitun oikeusturvan toteutumisen.

Pykälän 2 momentissa säädetään Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen oikeudesta toimia tuomioistuimessa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä. Säännös liittyy virkamiehen tehtävään seuraamusselvityksen laatijana. Selvyyden vuoksi valiokunta toteaa, ettei lakiehdotuksella ole tarkoitus muuttaa kunnan sosiaaliviranomaisen kuulemista eikä asemaa esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä, joista säädetään lastensuojelulaissa (417/2007).

2. Laki ehdollisen vankeuden valvonnasta

2 §. *Valvontaan tuomitseminen ja valvonnan täytäntöönpanon aloittaminen.* Pykälän 1 momenttiin sisältyy informatiivinen viittaus rikoslain 6 luvun 10 §:n 2 momenttiin, jonka mukaan alle 21-vuotiaana rikoksen tehnyt rikoksenteijä

voidaan tuomita ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena koeajaksi valvontaan.

Pykälän 3 *momentin* mukaan ehdollisen vankeuden valvonnan täytäntöönpano on aloitettava viipymättä tuomion tultua lainvoimaiseksi. Valvonnan täytäntöönpano on aloitettava jo ennen tuomion lainvoimaisuutta, jos tuomittu on kirjallisesti antanut siihen suostumuksensa ja jos hän on tyytynyt tuomioon siltä osin, kuin se koskee valvontaan määräämistä. Rikosseuraamuslaitoksen, käytännössä sen virkamiehen, tehtävänä on tiedustella tuomitulta, suostuuko hän täytäntöönpanon aloittamiseen ennen tuomion lainvoimaisuutta. Asian merkityksen vuoksi on lakivaliokunnan mielestä tärkeää varmistaa, että tuomittu tietää ja ymmärtää suostumuksen merkityksen. Erityisen tärkeää tämä on tuomitun ollessa alle 18-vuotias. Käytännössä ymmärtämisen varmistaminen tarkoittaa, että tuomitulle selostetaan hänen ikänsä ja muut seikat huomioon ottaen, mitä suostumus ja valvonnan täytäntöönpanon aloittaminen ennen tuomion lainvoimaisuutta merkitsee. Perustuslakivaliokunnan vaikiintuneeseen tulkintakäytäntöön (esim. PeVL 7/2010 vp, s. 5—6, PeVL 31/2005 vp, s. 3/II ja PeVL 19/2000 vp, s. 3/II) viitaten lakivaliokunta ehdottaa asiaa koskevan säännöksen lisäämistä pykälän 3 momenttiin.

Pykälän 4 *momentin* mukaan valvonta-aika alkaa kulua siitä, kun tuomittu on antanut suostumuksensa valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen tai kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi valvontaa koskevalta osaltaan. Valvonta-aika päättyy viimeistään, kun ehdollisen vankeuden koeaika loppuu.

Ehdollisen vankeuden koeaika alkaa lain mukaan tuomion julistamisesta tai antamisesta. Koeajan pituus on yhdestä vuodesta kolmeen vuoteen (RL 2b:3).

Voimassa olevassa laissa ei ole säädetty valvonta-ajan pituudesta. Hallituksen esitykseen sisältyvässä 3. lakiehdotuksessa ehdotetaan rikoslain 6 luvun 10 §:ään lisättäväksi säännös, jonka mukaan valvonnan pituus olisi yksi vuosi kolme kuukautta.

Valiokunta toteaa, että esitettyyn sääntelyyn sisältyvään valvonta-ajan ja koeajan eriaikaisuus-

teen liittyy eräitä valvonnan täytäntöönpanon kannalta hankalia piirteitä. Tilanteessa, jossa tuomittu nuori on hakenut muutosta tuomioon eikä ole suostunut valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen, valvonta-ajan alkaminen lykkääntyy, mahdollisesti useiden kuukausien päähän. Tällöin saatetaan menettää se nuoren motivaatio ja elämäntavan muutoksen mahdollisuus, joka on voinut syntyä nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä. Tämä olisi valitettavaa ns. nopean puuttumisen periaatteen näkökulmasta, jonka tärkeyttä on korostettu erityisesti nuorten kohdalla.

Säännöksistä seuraa muutoksenhakutilanteessa myös se, että jos ehdollisen vankeuden koeaika määrätään lyhyeksi, suuri osa siitä ehtisi kulua, ennen kuin valvonta voitaisiin aloittaa. Valvonta-aika päättyisi kuitenkin samanaikaisesti koeajan kanssa. Tällaisissa tilanteissa valvonta-aika jäisi käytännössä varsin lyhyeksi eikä valvonnan tavoitteita nuoren tukemiseksi ja tarvittavan kontrollin toteuttamiseksi välttämättä pystyttäisi riittävällä tavalla saavuttamaan. Valvonta-ajan päättymistä koskeva säännös rajaa myös mahdollisuutta valvonta-ajan pidentämiseen valvottavalle kuuluvien velvollisuuksien rikkomisesta määrättävänä sanktiona.

Valiokunta katsoo, että hallituksen esityksessä omaksuttu ratkaisu on edellä todetuista seikoista huolimatta valvontaan tuomitun oikeusturvan kannalta perusteltu. Muutoksenhakuoikeus ja kielto panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevia tuomioita ilman tuomitun suostumusta ovat keskeisiä oikeusturvan takeita. Valiokunta pitää perusteltuna myös sitä, ettei ehdollisen vankeuden oheisseuraamuksena tuomitavaa valvontaa voida jatkaa koeajan päättymisen jälkeen. Valiokunta toteaa, että valvonta-ajan päättymisen ei sinänsä merkitse nuorelle järjestettyjen tukitoimien, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluiden, lakkaamista, vaan asianomaiset viranomaiset harkitsevat niiden tarpeen tapauskohtaisesti niitä koskevan lainsäädännön perusteella.

Ehdollisen vankeuden valvontaa koskevan uudistuksen yhteydessä on korostettu nuoren rikoksesta tuomitun elämäntilanteeseen puut-

tumisen tärkeyttä. Erityisesti nuorten asioissa on tärkeää, että tilanteeseen voidaan puuttua nopeasti. Välitön puuttuminen toteutuu nuoren kohdalla osittain jo siinä vaiheessa, kun nuoren rikoksesta epäillyn tilannetta selvitettyä kartoitetaan ja käynnistetään hänen elämäntilanteensa kohentamiseksi tarvittavat tukitoimet mahdollisimman joutuisasti.

Valiokunta katsoo, että koeajan ja valvontajan ajallista suhdetta on esille tuodut näkökohdat huomioon ottaen aiheellista selvittää. Asiaan liittyvien periaatteellistenkin kysymysten vuoksi asiaa on valiokunnan mielestä tarpeen tarkastella erikseen, esimerkiksi yhdyskuntaseuraamuksia koskevan lainsäädännön kokonaisuudistusta valmistelevalle toimikunnan yhteydessä.

3 §. Valvonnan täytäntöönpano. Valiokunta ehdottaa, että pykälän otsikkoa täsmennetään pykälän sisältöä vastaavaksi ja että pykälän sanajärjestystä sujuvoitetaan.

5 §. Valvonnan sisältö ja valvontasuunnitelma. Pykälän 1 momentin mukaan valvonta sisältää valvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Pykälän perusteluista ilmenee, että valvottavan elämän seuraamiseen ja tarpeisiin liittyvät näkökohdat ratkaisevat sen, miten usein valvontatapaamisia tulisi järjestää. Valvonnan painopiste on valvonnan alkupuolella. Valiokunnan näkemyksen mukaan valvontatapaamisia tai muita valvontaan kuuluvia tilaisuuksia tulisi siten lähtökohtaisesti olla valvonnan ensimmäisinä kuukausina useammin kuin valvonnan loppupuolella, esimerkiksi kaksi kertaa kuukaudessa. Valvonnan edetessä tapaamisia voitaisiin, sikäli kuin se on yksittäistapauksessa perusteltua, toteuttaa kerran kuukaudessa.

Mainitun säännöksen mukaan valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia. Selvityksen mukaan kuitenkin jo nykyisin käytössä voi olla esimerkiksi sellaisia toimintaohjelmia, joihin osallistujan edellytetään osallistuvan kahdesti viikossa kaksi tuntia kerrallaan. Valiokunta katsoo, että säännöksessä on tarpeen

olla esitettyä enemmän joustavuutta nuoren tilanteen huomioon ottamiseksi. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa säännökseen lisättäväksi, että tuntimäärä voi erityisestä syystä olla enintään 24 tuntia kuukaudessa. Erityinen syy voi olla esimerkiksi valvonnan osana järjestettävä standardoitu toimintaohjelma, joka soveltuu nuoren tilanteeseen.

Pykälän 2 momentin mukaan valvottavalle on varattava tilaisuus osallistua valvontasuunnitelman laatimiseen. Lisäksi suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisissa määrin oltava yhteistyössä, muiden säännöksessä mainittujen tahojen ohella, myös yksityisten henkilöiden kanssa. Saadun selvityksen mukaan yksityisellä henkilöllä tarkoitetaan tässä myös alle 18-vuotiaan huoltajaa ja muita läheisiä. Koska huoltajalla on kasvatusvastuu lapsestaan, valiokunta pitää asianmukaisena, että Rikosseuraamuslaitos varaa myös alle 18-vuotiaan valvottavan huoltajalle tilaisuuden osallistua valvontasuunnitelman laatimiseen, ja valiokunta ehdottaa tätä koskevan säännöksen lisäämistä 2 momentin toiseen virkkeeseen. Valiokunnan ehdottama säännös merkitsee, että valvontasuunnitelma voidaan kuitenkin laatia, vaikka huoltaja ei suunnitelman laatimistilaisuuteen saapuisikaan.

6 §. Valvottavan velvollisuudet. 7 §. Valvojan ja apuvalvojan tehtävät. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon liittyvästä henkilötietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetussa laissa (422/2002). Lain 20 §:n 1 momentin mukaan yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanotehtävissä toimivalla kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehellä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada valtion ja kunnan viranomaisilta tehtävänsä hoitamista varten tarpeelliset tiedot säännöksessä mainituista seikoista. Saadun selvityksen mukaan vastaava rajausta tarpeellisiin tietoihin on perusteltu myös muussa yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvässä tietojen saannissa, kuten nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä.

Lakiehdotuksen 6 §:ään sisältyy säännös valvottavan velvollisuudesta antaa valvojan tai apu-

valvojan pyynnöstä säännöksessä tarkemmin määritellyt, valvonnan kannalta välttämättömät tiedot. Lakiehdotuksen 7 §:ssä veloitetaan valvoja ja apuvalvoja hankkimaan valvonnan kannalta välttämättömät tiedot valvottavalta ja tarvittaessa muiltakin henkilöiltä ja tahoilta. Esityksen perusteluista ei ilmene, miksi tietojen saanti näissä yhteyksissä esitetään rajattavaksi välttämättömiin tietoihin. Saadun selvityksen mukaan, siltä osin kuin ehdollisen vankeuden valvontaa koskevassa lakiehdotuksessa on asiaa koskevia säännöksiä, tulisi kyse olla nimenomaan tarpeellisista tiedoista. Rikosseuraamuslaitoksen tiedonsaantitarve on luonteeltaan samanlaatuista yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanon vaiheesta ja seuraamuksen lajista riippumatta. Ehdollisen vankeuden valvonnan luonne ja tarkoitus tukea valvottavaa hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi ja estää häntä tekemästä uusia rikoksia edellyttävät tarpeellisten tietojen saamista täytäntöönpanon asianmukaiseksi toteuttamiseksi. Kyse on samanluonteisesta seuraamuksen täytäntöönpanosta kuin muissakin yhdyskuntaseuraamuksissa eikä tässä yhteydessä ole tarkoitus muuttaa tietojen saannin edellytyksiä muista yhdyskuntaseuraamuksista poikkeaviksi.

Edellä todetun perusteella valiokunta ehdottaa, että 6 §:n 1 momentissa ja 7 §:n 1 momentissa mainittu "välttämättömät tiedot" korvataan ilmaisulla "tarpeelliset tiedot".

9 §. Nouto valvontatapaamiseen. Valvontatapaamisen tehosteeksi laissa esitetään säädettäväksi mahdollisuudesta noutaa valvottava valvontatapaamiseen. Pykälän 2 momentin mukaan noudettavaksi määrätty saadaan ottaa kiinni ja säilöön aikaisintaan kuusi tuntia ennen valvontatapaamista. Noutotoimenpide rajoittaa henkilökohtaista vapautta. Valiokunta pitää esitettyä määräaikaa perusteltuna ottaen huomioon, että kyse on nuoreen tai alaikäiseen kohdistuvasta toimenpiteestä. Samanlainen sääntely sisältyy myös ehdonalaisen vapauden valvonnasta annetun lain (782/2005) 9 §:ään ja nuorisorangaistuksesta annetun lain (1196/2004) 15 §:ään. Valiokunta tähdentää valvojan ja pai-

kallisen poliisin hyvien yhteistyökäytäntöjen merkitystä, jotta nouto voidaan toteuttaa ottaen huomioon poliisin muut tehtävät ja laaja toiminta-alue. Säännöksen soveltamista on aiheellista seurata ja määrääjän toimivuuteen on mahdollista tarvittaessa palata.

12 §. Päätösvalta. (Uusi). Lakiehdotuksessa säädetään Rikosseuraamuslaitokselle toimivalta tehdä valvonnan täytäntöönpanoon liittyviä yksilön oikeusasemaan vaikuttavia päätöksiä. Tällaisia päätöksiä liittyy 8 §:ssä säädettyyn päihitteettömyyden valvontaan, 9 §:ssä säädettyyn noutoon, 10 §:ssä säädettyihin seuraamuksiin valvottavan velvollisuuksien rikkomisesta sekä 11 §:ssä säädettyyn valvonnan lakkauttamiseen. Koska päätöksillä puututaan yksilön oikeusasemaan, valiokunta katsoo, että laissa tulee yksilöidä, kuka Rikosseuraamuslaitoksen virkamies on toimivaltainen tekemään asianomaisen päätöksen.

Edellä todetun vuoksi valiokunta ehdottaa lakiin lisättäväksi uuden 12 §:n. Sen mukaan vakavimmin yksilön oikeusasemaan puuttuvissa asioissa päätöksen tekee yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja. Lievemmin oikeusasemaan vaikuttavista asioista päätöksen tekee yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja taikka rikosseuraamusesimies. Lievimmin oikeusasemaan puuttuvissa asioissa ja asioissa, joiden suorittaminen ei voi odottaa päätöksentekoa, päätöksentekijänä on valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Vastaavanlainen säännös sisältyy myös hallituksen esitykseen yhdyskuntapalvelusta annetun lain muuttamisesta (HE 3/2010 vp), josta lakivaliokunta on antanut mietinnön LaVM 3/2010 vp.

Uudesta 12 §:stä ja valiokunnan jäljempänä ehdottamasta uudesta 13 §:stä seuraa, että 2. lakiehdotukseen sisältyvät lain 12—14 § muuttuvat lain 14—16 §:ksi.

13 §. Tiedonsaantioikeus. (Uusi). Lakiehdotuksen 7 §:n mukaan valvojan ja apuvalvojan on perehdyttävä valvottavan olosuhteisiin sekä

hankittava valvonnan kannalta välttämättömät tiedot valvottavalta ja tarvittaessa muiltakin henkilöiltä ja tahoilta. Valiokunta on edellä ehdottanut 7 §:n tarkistamista siten, että kysymys on valvonnan kannalta tarpeellisista tiedoista. Lakiehdotuksessa tai perusteluissa ei ole tarkemmin määritelty tahoja, joilta tietoja voidaan 7 §:n perusteella saada, eikä sitä, mitä nämä tiedot voisivat olla. Lakiin ei myöskään sisälly säännöstä, jonka nojalla Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus saada salassapidon estämättä tietoja säännöksessä tarkoitetuilta henkilöiltä ja tahoilta.

Selvityksen mukaan, siltä osin kuin kysymys on Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta tiedon saantiin salassapidon estämättä, tarkoitus on ollut, että sovellettaisiin lakia henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa. Mainitun lain 20 §:ssä säädetään yhdyskuntaseurauksen täytäntöönpanotehtävissä toimivan kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehen oikeudesta saada salassapitosäännösten estämättä valtion ja kunnan viranomaisilta tehtävänsä hoitamista varten tarpeelliset tiedot henkilön sosiaalisesta tilanteesta, toimeentulosta, terveyspalveluiden käytöstä, työkyvystä, päihteiden käytöstä, koulutuksesta, työkokemuksesta, työllisyydestä ja asevelvollisuuden täyttämisestä.

Mainitun lain 20 §:ään ei kuitenkaan sisälly esimerkiksi säännöstä, jonka nojalla Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus saada pykälässä tarkoitettuja tietoja kolmannen sektorin toimijoilta, joita on esimerkiksi sosiaalipalveluiden tuottajina ja koulutuksen järjestäjinä. Voimassa-oleva sääntely ei valiokunnan mielestä ole siten kaikilta osin riittävää valvonnan asianmukaiseksi toteuttamiseksi.

Saadun selvityksen mukaan oikeusministeriössä on valmisteltavana esitys henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain muuttamiseksi, jonka yhteydessä lakia tarkistetaan ottaen huomioon rikosseuraamusalan organisaatiomuutokset sekä eräät rekis-

tereihin ja käytännön tilanteisiin liittyvät muutostarpeet. Valiokunta pitää kuitenkin aiheellisenä, että ehdollisen vankeuden valvonnasta annettavaan lakiin sisällytetään ainakin tässä vaiheessa erityissäännös Rikosseuraamuslaitoksen tiedonsaantioikeudesta. Henkilötietojen käsittelystä rangaistusten täytäntöönpanossa annetun lain kokonaistarkistuksessa on mahdollista ottaa huomioon nyt ehdotettava säännös tai sisällyttää sääntely tarvittaessa kokonaisuudessaan kyseiseen lakiin.

Edellä olevan perusteella valiokunta ehdottaa lakiin sisällytettäväksi vastaavanlaisen säännöksen kuin nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämistä koskevan 1. lakiehdotuksen 9 §:ssä esitetään, ottaen kuitenkin huomioon valvonnan erilainen sisältö ja tarkoitus.

Valiokunnan ehdottama uusi 13 § täsmentää 2. lakiehdotusta myös siltä osin, mitä tietoja Rikosseuraamuslaitoksen tiedonsaantioikeus koskee. Samalla pykälässä määritellään täsmällisesti ne tahot, joilta Rikosseuraamuslaitos voi saada kyseiset tiedot salassapidon estämättä. Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoitettut tahot ovat valtion ja kunnan viranomainen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö, vakuutuslaitos, koulutuksen järjestäjä, sosiaalipalvelun tuottaja, terveyden- ja sairaanhoitotoimintaa harjoittava yhteisö tai toimintayksikkö sekä terveydenhuollon ammattihenkilö.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 3. ja 4. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1—4 §
(Kuten HE)

5 §

Seuraamusselvityksen laatiminen

(1 mom. kuten HE)

Rikosseuraamuslaitoksen on 30 vuorokauden kuluessa syyttäjän pyynnöstä arvioitava käytettävissään olevien tietojen perusteella sitä, miten seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla voidaan edistää nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä ja estää hänen syyllistymistään (*poist.*) rikoksiin. *Edellä tarkoitetun arvion tekemiseksi Rikosseuraamuslaitoksen tulee yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa hankkia ja koota tietoja nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista.* Rikos-

seuraamuslaitoksen tulee hankkia myös muilta viranomaisilta sekä yksityisiltä yhteisöiltä ja henkilöiltä tarpeelliset tiedot epäillyn sosiaalisesta tilanteesta seuraamusselvitystä varten.

Rikosseuraamuslaitos laatii tekemänsä arvioinnin perusteella kirjallisen seuraamusselvityksen, joka sisältää myös nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista tilannetta koskevat olennaiset tiedot. *Seuraamusselvitykseen sisällytetään myös muu sellainen rikoksen vuoksi tehtävä selvitys tai lausunto, jonka syyttäjä on pyytänyt yhdyskuntaseuraamuksen tuomitsemista varten.*

Jos nuoren epäillään tehneen rikoksia sekä alle 21-vuotiaana että 21 vuotta täytettyään, hänestä tehdään seuraamusselvitys. Seuraamusselvitystä ei kuitenkaan tehdä, jos pääosa tutkittavina olevista rikoksista tai päärikos on tehty rikoksista epäillyn täytettyä 21 vuotta tai jos sen tekeminen on (*poist.*) ilmeisen tarpeetonta.

6—12 §
(Kuten HE)

2.

Laki**ehdollisen vankeuden valvonnasta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti *säädetään*:

1 §
(Kuten HE)

2 §

Valvontaan tuomitseminen ja valvonnan täytäntöönpanon aloittaminen

(1 ja 2 mom. kuten HE)

Ehdollisen vankeuden valvonnan täytäntöönpano on aloitettava viipymättä, kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi tai kun tuomittu on kirjallisesti suostunut valvonnan täytäntöönpanon aloittamiseen ja on tyytynyt tuomioon siltä osin kuin hänet on tuomittu valvontaan, vaikka tuomio ei ole lainvoimainen. *Suostumusta tiedusteltaessa on pyrittävä varmistamaan, että tuomittu ymmärtää suostumuksensa merkityksen ennen sen antamista.*

(4 mom. kuten HE)

3 §

Valvonnan täytäntöönpanosta huolehtiva viranomainen

Valvonnan täytäntöönpanosta huolehtii Rikosseuraamuslaitos.

4 §
(Kuten HE)

5 §

Valvonnan sisältö ja valvontasuunnitelma

Valvonta sisältää valvojan tai apuvalvojan ja valvottavan säännöllisiä tapaamisia. Tapaa-
misten tarkoituksena on seurata valvottavan olo-
suhteita ja niissä tapahtuvia muutoksia sekä pa-
rantaa valvottavan kykyä elää rikoksetonta elä-

mää. Valvontaan voi sisältyä myös sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä tai ohjelmia. Valvontatapaamisia sekä valvontaan kuuluvia tehtäviä ja ohjelmia saa kuukausittain olla enintään 12 tuntia, *erityisestä syystä kuitenkin enintään 24 tuntia*. Kuukausittainen tuntimäärä voi valvonnan aikana vaihdella sen mukaan kuin valvonnan tarkoituksenmukainen täytäntöönpano edellyttää.

Valvonnan tarkempi sisältö ilmenee valvontasuunnitelmasta, joka Rikosseuraamuslaitoksen on viipymättä laadittava valvottavan tarpeiden mukaan valvonnan alkaessa siten, että valvontaa voidaan toteuttaa tavoitteellisesti. Valvottavalle *ja alle 18-vuotiaan valvottavan huoltajalle* on varattava tilaisuus osallistua valvontasuunnitelman laatimiseen. Suunnitelmaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin oltava yhteistyössä valvottavan koti- tai asuinkunnan, muiden viranomaisten sekä yksityisten yhteisöjen ja henkilöiden kanssa. Valvontasuunnitelmaa voidaan tarvittaessa muuttaa tai täydentää.

6 §

Valvottavan velvollisuudet

Valvottavan on saavuttava hänelle määrättyihin valvontatapaamisiin ja muihin valvonnan tarkoituksen toteuttamiseen liittyviin tilaisuuksiin sekä pidettävä yhteyttä valvojaan tai apuvalvojaan valvontasuunnitelmassa yksilöidyllä tavalla. Valvottavan on valvojan tai apuvalvojan pyynnöstä annettava yhteystietonsa samoin kuin asumiseensa, koulunkäyntiinsä, opiskeluunsa, työhönsä ja taloudelliseen tilanteeseensa liittyvät sekä muut vastaavat olosuhteitaan koskevat valvonnan kannalta *tarpeelliset* tiedot. Valvottavan on ilmoitettava valvojal-
lalle tai apuvalvojal-

le mainituissa olosuhteissa tapahtuneista olennaisista muutoksista.

(2—4 mom. kuten HE)

7 §

Valvojan ja apuvalvojan tehtävät

Valvojan ja apuvalvojan on perehdyttävä valvottavan olosuhteisiin sekä hankittava valvonnan kannalta *tarpeelliset* tiedot valvottavalta ja tarvittaessa muiltakin henkilöiltä ja tahoilta. Valvojan ja apuvalvojan on kohdeltava valvottavaa asianmukaisesti ja pyrittävä luomaan valvottavaan luottamuksellinen suhde sekä toimittava niin, että valvonnan tarkoitus voidaan saavuttaa.

(2—4 mom. kuten HE)

8—11 §
(Kuten HE)

12 § (Uusi)

Päätösvalta

Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja päättää 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua ilmoituksen tekemisestä syytäjälle.

Yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja tai työjärjestyksessä määrätty apulaisjohtaja taikka rikosseuraamusesimies päättää 8 §:n 2 momentissa tarkoitettua verinäytteen ottamisesta, 9 §:ssä tarkoitettua noudon pyytämisestä, 10 §:n 2 momentissa tarkoitettua kirjallisen varoituksen antamisesta ja 11 §:ssä tarkoitettua valvonnan lakkauttamisesta.

Valvoja tai muu työjärjestyksessä tehtävään määrätty Rikosseuraamuslaitoksen virkamies

päättää muusta 8 §:ssä tarkoitettua päihetömyyden valvonnasta kuin verinäytteen ottamisesta ja 10 §:n 1 momentissa tarkoitettua suullisen tai kirjallisen huomautuksen antamisesta.

13 § (Uusi)

Tiedonsaantioikeus

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada valvonnan täytäntöönpanoa varten sosiaaliviranomaiselta tiedot, jotka koskevat nuoren elinolosuhteita, päihteiden käyttöä, päihdekuntoutusta, mielenterveyttä ja mielenterveyspalvelujen käyttöä, sekä muut vastaavanlaiset tiedot, jotka ovat tarpeellisia valvonnan täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten.

Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada tässä laissa säädettyjä tehtäviään varten sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 20 §:n 1 momentissa tarkoitetuilta tahoilta tiedot, jotka ovat tarpeellisia valvonnan täytäntöönpanoa sekä tuomitun elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista edistävien tukitoimien yhteensovittamista varten.

14 (12) §
(Kuten HE)

15 (13) §
(Kuten HE)

16 (14) §
(Kuten HE)

Helsingissä 23 päivänä huhtikuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Janina Andersson /vihr	Jari Larikka /kok
jäs.	Esko Ahonen /kesk	Sanna Lauslahti /kok
	Kalle Jokinen /kok	Outi Mäkelä /kok
	Timo Kalli /kesk	Raimo Piirainen /sd
	Oiva Kaltiokumpu /kesk	Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
	Ilkka Kantola /sd	Mirja Vehkaperä /kesk.
	Krista Kiuru /sd	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne.